

ליקוטי דיבורים על פרשת בשלח

(א) "ויהי בשלח פרעה את העם", אמרו במדרש (פ"כ ב') "וכי פרעה שלחם בלעם אמר "אל מוליאם ממלרים" וכאן כתיב "ויהי בשלח פרעה", אלא מלמד שהי פרעה מלוח אוחם ואל"ל התפללו ובקשו עלי רחמים וכו' ואין שילוח האמור כאן אלא לוי, שנאמר "ואצרכם הולך עמם לשלחם". איחא במהר"ל כי מלח לוי שורשו הוא מלשון חיבור, ועמינה הוא כי ע"י הלוי נשאר קשר בין שני האנשים, ופירושו בספרים כי כאן ג"כ כתיב ויהי בשלח פרעה, ואמרו כי שילוח זה הי' בו ענין של לוי, היינו שנחלוק פרעה ונתחבר לבניי, כי עדיין לא יחק קשרם לגמרי ממלרים, ואף שילוח ממלרים ונאלו משם, אבל עדיין הי' להם איזה קשר להמלרים, וזהו הלשון "ויהי" המורה על זרה, כי זאת הייתה זרה לבניי שעדיין נתלוח עמם פרעה כי עדיין לא נבדלו לגמרי מאח המלרים. ולכן ממשיך הפסוק "ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתיים", כי מטעם זה שהי להם עדיין חיבור להמלרים לא רצה הקב"ה להנחותם דרך פלשתיים, כי הפלשתיים הם קרובים מאוד לעוממת מלרים, ובשם משמאל מציא בשם האבני חר כי מלח פלשתיים הוא מלשון מפולש, [כמו מציא מפולש], ופירושו שהפלשתיים היו ממוצא בין ארץ מלרים לארץ כנען, כי משפחתם היא ממלרים [ע"י צראשית

י"ד, וברש"י שם] וארלם שייכת לכנען, ויש להם שייכות לאלו ב' הקליפות של עוממא, ולכן כיון שהי' לבניי עדיין קשר להמלרים, ועדיין לא ילאו משם לגמרי, לא הי' ביכולתם לילך דרך ארץ פלשתיים, כי קרוב הוא, שטוממת פלשתיים קרוב לעוממת מלרים, ולכן אין זה הדרך לנתק הקשר מהמלרים, ויש בזה סכנה שיחדקו בטוממת הפלשתיים בעברם דרך ארלם.

ויסב אלקים את העם דרך המדבר ים סוף, ואמרו חז"ל (במכילתא) ר"א אומר דרך כדי ליגטן כד"א ענה בדרך וגו' המדבר כדי לרפן שנאמר המוליך במדבר הגדול והגורא, ים סוף לנסותן שנאמר וימרו על ים בים סוף, ר"א דרך כדי ליתן להם את החורה שנאמר מכל הדרך וגו', המדבר כדי ליתן להם המן כמו שנאמר המאכילך מן במדבר, ים סוף כדי לעשות להם נסים שנאמר ויגער בים סוף ויחרב, עיי"ש. ובאמת שני המ"ד דברו מעיין אחד, אלא שהם דברו מצי' לדדי המטבע, שר"א מדבר מבחינת סור מרע, ור"א מדבר מבחי' עשה טוב, ר"א מדבר מיציאת בניי מהמ"ט שערי עוממא, ומסיבה זו הייתה לורך לסדר הזה של הדרך כדי לייגעם, ומדבר כדי לרפן, כי הי' לורך לנתק הקשר שבין בני ישראל למלרים, כי הי' בזה מלרים לקשר בניי בקשר

חזק ואמין לעומת מלרים, וכמו שאמרו אין עבד יכול לצרור ממלרים, היינו שנתקשרו בקשר חזק לעומת מלרים, ובהגאולה ממלרים חוץ ממה שהי' גאולה הגופים ממלרים, הי' בו גם ענין של גאולה הנפש, והיינו זליחת מלרים מתפרש צב' אופנים, היינו זליחת הגופים ממלרים, זליחת המלרים מנפש ישראל, להזיח מחוץ נפשות בני עומת מלרים, ולצורך זה היחה היגיעה במדבר. ור"י מדבר מבחי' הכניסה להשערי קדושה, שכפי זילוח בני משערי עומתה כן נכנסו לעומת זאת לשערי הקדושה, וזוה שנתעלו להשערי הקדושה ממילא נתעטל הקשר להמלריים ודרכיהם, כי כל הדרך הזו הי' לנתק הקשר עם המלריים, ומזינו בזה"ק שאמרו "וחמשים עלו בני ישראל" — שחמשים פעמים ילאו, פי' זילוח מכל החמשים שערי עומתה, וכל זליחת משער של עומתה נקרא זליחת מלרים, ובאלו הימים שהלכו בדרך המדבר עד קבלת התורה, בכולם היחה זליחת מלרים, שבכל יום ויום זילוח משער עומתה אחד של מלרים, עד שבאו למתן תורה ואז זילוח לגמרי מכל שעבוד להמלריים, וכמו שמפ' הגר"א¹ כי בעת ששמעו אנכי ה' אלוקיך אשר הולאתיך מארץ מלרים, אז הי' גמר הזליחה מעומת מלרים, וזה הוא השער חירות של בני, כי אז ניתק הקשר עם המלריים לגמרי, ולא נשאר רושם מהם אף כנקודה קטנה בבני ישראל.

כשנדייק בדברי ר"י במכילתא נראה שלכאורה הי' לריך להיות הסדר להיפוך, מקודם קריעת ים סוף ואח"כ קבלת התורה כפי הסדר של המקרים, אלא שהענין הוא שמדבר קודם מהכנליה המכוון, שהכנליה זליחתם ממלרים הי' קבלת התורה, ושם הגיעו אל שיא השלימות, וזילוח לגמרי ממלרים, וכמו שכחצו צסדר כדי לשנות של גאולה, "ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים", וזו היא הלשון הרביעי, שזה הכנליה בכל הגאולה שיבואו לידי דרגא זו, שהקצ"ה יחד עליהם שמו "והייתי לכם לאלקים", וזה נחקיים במעמד הר סיני, שנאמר להם אנכי ה' אלוקיך, שהקצ"ה יחד עליהם שמו, כלשון המכילתא "אלקי אני לכל ברי-ה, אבל עריך יחדתי שמי ציוחר". קריעת ים סוף וירידת המן היו הכנה לקבלת התורה, וכמו שמבואר ברמב"ן, כי קריעת ים סוף היחה הכנה לאכילת המן, וכמו שכחצ "ומאוחה שעה נחעליה נפשם להחקיים בחולדותיו שהוא המן", ומהמן זכו לקבלת התורה, וכמו שאמרו "לא נחנה חורה אלא לאוכלי המן". ומבואר מדברי הרמב"ן כי קריעת ים סוף מלבד הנס שהי' שם, הי' בזה ענין של החעלות נפשם, וכן אמרו בצפריים דכמו שמבואר מדברי חז"ל שקודם שנכנס הנפש לנן עדין לריך לעבור דרך נהר דימור, כדי לררף הנפש ולנתק שייכותה אל העוב"ז, כן בני זליחתם ממלרים עברו דרך היס, ושם נחעלה נפשם, ובהעברתם דרך היס

¹ עי' בשיחה לפרשת משפטים ששם מבוארים דברי הגר"א בארוכה.

יתקה הקשר בין מלרים לישראל, ויש לפרש כי הליאה ממלרים היכה גאולת הגוף וקריעת ים סוף היכה גאולת הנפש².

ענין המן שמצואר שהי' לורך להכנה של קי"ם כדי שזכו בני ישראל אלי', מצואר באמת דברי הרמב"ן, אמרו חז"ל (יומא עב:): ח"ר לחם אצירים חכל איש, לחם שמלאכי השרת אוכלין אוחו דברי ר"ע, וכשנאמרו דברים לפי ר"י אמר להם לאו ואמרו לו לפקידא, עקיבא טעיה וכי מלאכי השרת אוכלין לחם והלא כבר נאמר וכו' אלא לחם אצירים לחם שנבלע באצירים, ומצאר הרמב"ן כי קיום המלאכים הוא מזיו השכינה, שמזה שואבים המלאכים החיות שלהם, וזה נקרא מאכלם, והמן הוא באמת זיו השכינה, אלא שהוא זיו השכינה שנתגשם במקל, שנתגשם רק כדי אחיה, שנתגשם שהי' כמו מזוג ומלקחיים צמה לאחוז הזיו השכינה צד הפולם הגשמי, אבל יסוד המן הוא זיו השכינה, וזה שאמר ר"ע לחם שמלכ"ש אוכלין אוחו, כי הרי המן ביסודו הוא זיו השכינה אשר המלאכים מזונין ממנה, ורי ישמעאל' חולק, וזודאי מודה ר"י לעלם הדברים מהו מהות המן, אלא שס"ל כי לא שייך לקרוחו לחם שמלכ"ש אוכלין אוחו אס כבר נתגשם במקל, אף אס לא נתגשם רק בכדי אחיה³.

ובכדי שיכא זיכולת בני ישראל להיות מזונים מזיו השכינה היו לריכים התעלות רוחנית, ובעת קריעת ים סוף הי' להם התעלות זו, שבעת קריעת הים השיגו השגות גדולות, וראחה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל', ומזה נתעלו שהי' להם שייכות להמן, ולכן מלינו שזכל עת שהיו בני ישראל צמדבר כשירדו ממדריגתם הי' להם טענות על המן, כי בעת שהי' להם ירידה לא הי' להם שייכות אל המן, כי המן הוא מזון הנפש, ומשם שואב גם הגוף חיותו, וכמו שמצאר האלשי"ך הקדוש, כי כמו בעת שאנו אוכלים דבר גשמי, גם הנפש שואב חיותו מזה, כי הנפש מחובר אל הגוף, ובעת שהגוף יש לו חיות מהמאכל גם הנפש יונק משם חיותו, כן בעת שהיו בני צמדריגה גדולה הרי עיקר חיותם הי' חיות הנפש, והי' הגוף כעפל אל הנפש, דוגמת מה שאללנו הנפש עפילה להגוף, ולכן שאב הגוף חיותו ממזון הנפש, מזיו השכינה שהוא מאכל וקיום המלאכים, ולכן בעת שהי' להם טענות על המן אמרו "צלתי אל המן עיינו ונפשנו יבשה", נפשנו יבשה דייקא, כי הי' חסרון צנפיש, ובעת שירדו ממדריגתם לא הי' להם שייכות להיות מזונים מזיו השכינה. וכן מצואר צחת"ם כי צדרך כלל סדר עיכול המזון צגוף הוא, שמקודם הולך אל הכבד, והולך דרך

² ובוה יש להבין גם סמיכת הפרשיות, כי כבר ביארנו בלקוטי דיבורים לפרשת בא שבמצות תפילין ישנם ההארות של הגאולה ממצרים, ובתוך התפילין גנוז הגאולה ביד חזקה, ועצם הנחת התפילין פועל אצל אדם המניחן יציאה ממצרים, ותפילין של יד ותפילין של ראש הם ב' הגאולות, תפילין של ראש שהוא נגד המח הוא גאולת הנפש, ותפילין של יד שהוא נגד הלב והגוף שהוא גאולת הגוף, ולכן אסור להפסיק בין תפילין של יד לתפילין של ראש כי גאולת הגוף צריך להיות ביחד עם גאולת הנפש.

³ עיי' עוד באור גדליהו מועדים מאמר יו"כ בבחינת שבת.